مجلّهٔ جغرافیا و توسعهٔ ناحیه‌ای، سال شانزدهم، شمارهٔ ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۷، شمارهٔ پیاپی ۳۱

DOI: 10.22067/geography.v16i2.75526

مطالعه و تحلیل اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر هویت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر

وکیل حیدری ساربان (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران)
vheidari56@gmail.com

صص ۳۰۰ ـ ۲۷۱

چکیده

هدف: فرآیند گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به واسطهٔ جهانی‌شدن از طریق بازسازی فضا و زمان، نفوذپذیر ساختن مرزها و گسترش چشم‌گیر فضای اجتماعی، منابع و شرایط لازم برای هویت‌سازی و معنایابی سنتی را تا حدود بسیار زیادی از بین می‌برد. هدف این مقاله، مطالعه و تحلیل اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر هویت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر می‌باشد.

روش: این تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع تحلیلی است. جامعهٔ آماری این پژوهش، شامل تمام جوانان روستایی ساکن در روستاهای دارای دفاتر ICT روستایی شهرستان مشگین‌شهر است. برای برآورد حجم نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد استفاده شده است. در این تحقیق روش گردآوری داده‌ها برای پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق، به دو صورت اسنادی (داده‌های ثانویه) و پیمایشی (داده‌های اولیه) است و ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی پرسش‌نامه و مصاحبه بوده است. روایی صوری پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. مطالعهٔ راهنما در منطقه مشابه جامعهٔ آماری با تعداد ۳۰ پرسش نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از فرمول ویژهٔ کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامهٔ تحقیق ۰/۷۹ الی ۰/۸۷ بدست آمد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۰۱ تاریخ تصویب: ۱۳۹۷/۱۲/۲۵

نتایج/ یافته‌ها: نتایج میانگین‌های بدست آمده از دو گروه چنین نشان داد که به جز هویت خانوادگی و هویت فردی در تمام موارد ذکرشده هویت‌های مذهبی، ملی، گروهی و جنسیتی روستاییان برخوردار بیش‌تر از روستاییان غیر برخوردار بوده است. در خاتمه، با توجه به نتایج پژوهش چند پیشنهاد کاربردی ارائه شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج تحقیق نشان داد که به جز هویت خانوادگی و هویت فردی در تمام موارد ذکرشده هویت‌های مذهبی، ملی، گروهی و جنسیتی روستاییان برخوردار بیش‌تر از روستاییان نابرخوردار بوده است

کلید واژه‌ها: فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، هویت اجتماعی، جوانان روستایی، توسعهٔ روستایی، شهرستان مشگین‌شهر.

۱. مقدمه

بررسی اسناد نشان می‌دهد امروزه دورافتاده‌ترین مناطق جهان نیز از فرآیند گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در امان نیستند. به عبارتی، دورافتاده‌ترین مناطق جهان نیز به میزانی در شبکه‌ها و جریان‌های جهانی ثروت، قدرت و اطلاعات ادغام شده است و حتی نواحی روستایی به‌عنوان مکان‌هایی در مقیاس محلی با دارا بودن هویت، فرهنگ، شیوهٔ معیشت و فضاهای زندگی مربوط به خود، به طور روزافزون جهانی می‌شوند. امروزه نواحی روستایی در گسترهٔ جهانی شاهد تغییر و تحولاتی از منظر اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و غیره است و به شدت از فرآیند گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات متأثر می‌شوند (وودز[1]، ۱۳۹۰، ص. ٤٧). در تأیید این مهم به باور کاستلز، با گسترش فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی که به تشکیل یک نظام ارتباطی جدید مبتنی بر زبان همگانی دیجیتالی منتهی شده است چنان بنیان مادی جوامع مختلف را مورد تغییر و تحول قرار داده که هیچ‌گونه انزواگزینی و کناره‌گیری را بر نمی‌تابد و حتی دور افتاده‌ترین و سنتی‌ترین جوامع از بستن مرزهای خود به روی جریان‌ها و شبکه‌های جهانی از طریق گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات عاجز و ناتوان هستند (کاستلز[2]، ۱۹۹٦، ص. ۱۸۹).

1 .Woods
2. Castells

در کل، توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به‌عنوان یک پدیدهٔ فراگیر اثـرات فراوانـی از منظر و ابعاد مختلف به‌ویژه از بعد اجتماعی و فرهنگی در مناطق روسـتایی از خـود برجـای می‌گذارد. به عبارت دیگر، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات مرزهای جغرافیایی را در می‌نوردد و ساخت اجتماعی سکونت‌گاه‌های انسانی اعم از شهر و روستا را تغییر داده و متحول مـی‌کنـد؛ یعنی سبک‌های زندگی را عوض کرده و گسترهٔ تأثیرگذاری و تأثیرپذیری کنش‌های اجتمـاعی را در جوامع روسـتایی توسـعه و تعمیـق بخشـیده، هویـت‌هـای سـنتی را بـه جـا گذاشـته و هویت‌های مدرن را جایگزین آن می‌کند؛ زیرا درصد قابل توجهی از مردم روستایی کشور بـه-خصوص جوانان روستایی در اوقـات و فراغـت از فن‌آوری‌هـای نـوین ارتبـاطی و اطلاعـاتی استفاده می‌کنند و در نتیجه تحت تأثیر الگوها و ارزش‌هایی هستند که از طریق این فن‌آوری‌ها اشاعه می‌یابد. به قول تاجیک: «جوانـان ایرانـی، بـه طـور فزآینـده در مسـیر تـأثیرات ژرف و گستردهٔ جهان اطلاعاتی قرار گرفته‌اند که در مهندسی آن سهم و نقـش چنـدانی نداشـته‌انـد. او همواره در حال مصرف کالاهایی است که در بازار جهانی نشانه‌ها عرضه مـی‌شـود» (تاجیـک، ۱۳۸۲، ص. ۱٦۰). مسـالهٔ مهـم ایـن اسـت کـه بیش‌تـر افـرادی کـه در منـاطق روسـتایی از فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی استفاده می‌کنند نوجوانان و جوانان هستند. هـویتی کـه این افراد پیدا می‌کنند ممکن است با هویت ملی و دینی آن‌ها در تضاد باشـد و در نهایـت بـه بحرانی شدن هویت اجتماعی آنان بینجامد.

مطالعات اولیهٔ نگارنده نشان می‌دهد که بسط و شیوع فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات سـبب شده که جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر بـه‌عنـوان جامعـهٔ در حـال گـذار دسـتخوش تغییرات و دگرگونی‌های فراوانی در ابعاد مختلف هویت اجتماعی شود. گستردگی دامنـهٔ ایـن تحولات منجر به تغییر ارزش‌ها، تحولات خانواده، شکاف نسلی و تغییـر هویـت اجتمـاعی در جوانان روستایی این شهرستان شده است و توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات سبب ورود فرهنگ‌ها و سلایق متعدد خارج از روستا به درون محیط‌های روسـتایی ایـن شهرسـتان شـده است؛ زیرا در دوران کنونی با تغییر ارزش‌ها و نگرش جوانان روستایی شهرسـتان مشگین‌شـهر تغییرات شگرفی در زندگی روزمرهٔ آنان به وجود می‌آید. فـن‌آوری اطلاعـات و ارتباطـات بـا اثرگذاری بر سبک زندگی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر نقش تعیین‌کننده‌ای در بروز

هویت‌های اجتماعی دارد. مثلا سبک‌های زندگی امروزی متمایز جوان روستایی این شهرستان برای او تعیین می‌کند با چه کسانی رابطه داشته باشند و نوع نگاه به ملیت، مذهب و خانواده چگونه باشد. بسط و توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با اثرگذاری بر هویت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر نوع انگاره‌های جوانان روستایی را در مورد برداشت آنان از خویشتن خود تعیین می‌کند و به قول بعضی از اندیشمندان در دنیای مدرن امروز هویت اجتماعی افراد عملا بر اساس روایت خاصی می‌باشد که فرد از خود بر اساس عضویت و فردیت خویش ساخته و بازساخته می‌شود.

مطالعات میدانی نگارنده گویای این واقعیت است که در جوامع روستایی امروزی شهرستان مشگین‌شهر، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات نه‌تنها زندگی اقتصادی و مادی جوانان؛ بلکه چارچوب‌های نمادین آن‌ها را نیز دگرگون می‌سازد. همان‌طور که بیش‌تر گفته شد، انقلاب ارتباطات در عصر حاضر تأثیرات شگرفی بر ابعاد مختلف زندگی جوانان روستایی گذاشته است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به تأثیرات فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی بر هویت اشاره کرد؛ زیرا این فن‌آوری‌ها با دگرگونی در مفاهیم زمان و مکان، تغییر در اشکال نوین ارتباطی و ایجاد مراجع جدید هویت، موجب پیدایش ذهنیت‌های ناپایدار و هویت‌های جدید شده است (رفعت جاه و شکوری، ۱۳۸۷، ص. ۲۵). همچنین، در جوانان روستایی امروزی بر اثر تحولات ساختاری ناشی از این انقلاب، ذهنیت و هویت سیال و ناپایدار شکل می‌گیرد و برداشت جوانان روستایی از مفاهیم مختلف زندگی دگرگون می‌شود. از طریق بررسی هویت در جوانان روستایی امروزی می‌توان از پیچیدگی و سرعت تغییرات امروزی کاست و به انسان‌ها این توانایی را بخشید که نظم نسبی در زندگی خود و دنیای اطرافشان ایجاد کنند.

مطالعات میدانی نگارنده حاکی از این واقعیت است که با ادغام روستاها در فضاهای جهانی به واسطهٔ توسعه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، فرهنگ محلی روستاها و مناسبات اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر و چگونگی نگاه آن‌ها به خود، هستی و انسان‌های دیگر دچار تغییر و تحول شده و نگرانی‌هایی را در این خصوص دامن زده است چون که با گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات؛ فرهنگ بومی و هویت محلی جوانان

روستایی شهرستان مشگین‌شهر دستخوش تحول جدی شده است. بـه عبـارت دیگـر، در طـی دهه‌های اخیر، مناطق روستایی در سیر تحول و فرآیند گذار نوین خود به تبع تحولات ناشی از اندیشۀ ارتباطات اجتماعی گسـترده و تعامـل بـیش‌تـر روسـتاییان بـا افـراد خـارج از جوامـع روستایی، دستخوش تغییرات و دگرگونی‌های شگرفی شـده‌انـد و بـه عبـارتی، در روسـتاهای امروزی که در سال‌های اخیر به واسطۀ توسعۀ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، جهـانی شـدن و گسترش شبکه‌های مجازی، اهمیت این امر دو چندان شـده اسـت. بـه گونـه‌ای کـه جوانـان روستایی شهرستان مشگین‌شهر با اقتضائات و عناصر هویتی جدید و بعضاً ناهمخوان با هویت قبلی خود مواجه شده‌اند. بنابراین، جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر در این مسیر یا بایـد هویتی جدید را شکل دهند و یا دچار نوعی سردرگمی هویتی شوند و یافته‌های علمـی نشـان می‌دهد که بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت اجتماعی جوانان روستایی رابطه وجود دارد. یکی از تأثیرهای فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر جوانان روستایی، دگرگونی در فرآیند تولید و بازتولید هویت اجتماعی آن‌ها اسـت و از ایـن رو، امـروزه بررسـی هویـت اجتمـاعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر بی‌توجه به فرآیند گسترش و توسعۀ فن‌آوری اطلاعـات و ارتباطات و اثرات ناشی از آن نـاقص و ک ارزش خواهـد بـود؛ زیـرا فـن‌آوری اطلاعـات و ارتباطات با تسهیم دانش و اطلاعات، تغییر در الگوهای رفتاری، آداب و سنن، تسـهیل جریـان کارآمد اطلاعات، توسعۀ ارتباطـات فرهنگـی، تجدیـد حیـات اجتمـاعی، تقویـت زیرسـاخت آموزشی، تقویت زیرساخت‌های اجتماعی، بهبود زیرساخت‌های ارتبـاطی و توسـعۀ اجتمـاعی نظام معرفتی جوانان روستایی را تغییر داده و متحول می‌کند و تحت تشـدید فرآینـد گسـترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و افزایش تعاملات اجتماعی، جوانان روستایی با شیوه‌های نو از زندگی آشنا شده و با منابع هویتی بی‌شمار مواجه می‌شوند که بـه دگرگـونی هویـت جوانـان روستایی در ابعاد هویت سنتی، پیدایش هویت‌های فرهنگی چندگانه، دگرگـونی سـامانه‌هـای ارزشی، تغییر شیوۀ مصرف و سبک زندگی مـی‌انجامـد (حیـدری سـاربان، ۱۳۹۵، ص. ۱۳۱).

پرداختن به موضوع تأثیر بسط و تشدید استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطـات بـر هویـت اجتماعی، به‌ویژه بررسی آن در بین جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر از آن روی اهمیـت و ضرورت دارد که بسیاری از صاحب‌نظران، شکل‌گیری هویت را مرحلۀ بحرانی دورۀ جوانی

می‌دانند و بر این باورند که برجسته شدن هویت یکی از وجوه و ابعاد جوانی است. و گروه جوانان روستایی، بزرگترین گروه پیشتاز به لحاظ کاربرد ابزارهای نوین ارتباطی و اطلاعاتی در معرض تغییرات هویتی وسیع‌تری هستند که رفتار، کردار، طرز پوشش، مدگرایی و نوگرایی آنان واضح‌ترین گواه در این راستا محسوب می‌شود. از طرف دیگر، درک بهتر تأثیر فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی بر هویت اجتماعی جوانان روستایی می‌تواند در تشخیص رفتارهای اجتماعی و سیاسی این قشر تأثیرگذار باشد. با توجه به موارد فوق، سؤال اساسی که این مطالعه در صدد پاسخ‌گویی به آن است، این است که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات چه تأثیراتی بر هویت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر داشته است. به همین دلیل، ابتدا مبانی نظری هویت اجتماعی و فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات مورد بحث قرار گرفته، سپس با ارائهٔ مدل مفهومی ارتباط بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت اجتماعی جوانان روستایی بررسی شده است و از آنجایی که در ایران تاکنون مطالعهٔ خاصی در خصوص اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات پیرامون هویت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر صورت نگرفته است، مقالهٔ حاضر در راستای تبیین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر هویت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر می‌باشد.

۲. پیشینهٔ تحقیق

تاکنون مطالعات داخلی و خارجی چندی در خصوص اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر هویت اجتماعی صورت گرفته که در ذیل به پاره‌ای از آن‌ها اشاره می‌شود.

مطالعات پیری نعمتی و صیدی، گویای این واقعیت است که ماهواره اوقات و فراغت مناسب و لحظات شادی را برای افراد فراهم می‌کند. این در حالی است که از سوی دیگر همین افراد نگران تغییراتی که ماهواره به دلایل اخلاقی و خانوادگی در ساختار زندگی خانوادگی‌شان بوجود می‌آورد نیز هستند (پیری، نعمتی و صیدی، ۱۳۸۹، ص. ۵۹). نتایج مطالعات لگراین، نشان می‌دهد که کاربرد اینترنت نه تنها بر چهار بعد از هویت تأثیر گذاشته، بلکه شیوه‌های جدیدی از صورت‌بندی نیز در میان آن‌ها مشاهده شده است. در این بررسی نشان داده شده که استفاده از اینترنت به‌مثابهٔ روشی جهت دریافت تجربیات در محیط

سایبرنتیک فهم شده و رشد هویت نیز به‌عنوان میزان تعهد به یک مفهوم معین از خود، درک می‌شود (لگراین[1]، ۲۰۰۸، ص. ۲۵٦). حسین‌زاده و شجراوی، در مطالعات خود دریافتند که تنها سه متغیر پایگاه اجتماعی–اقتصادی و میزان علاقمندی نسبت به نوع برنامه‌های ماهواره‌ای و میزان استفاده از ماهواره معنادار بوده‌اند (حسین‌زاده و شجراوی، ۱۳۹۲، ص. ۱۵). نتایج مطالعات محسنی و جوانمردی، گویای این واقعیت است که بین میزان استفاده از رسانه‌های گروهی و شکل‌گیری هویت اجتماعی فرهنگی رابطه وجود دارد (محسنی و جوانمردی، ۱۳۹۰، ص. ۸۵). مطالعات مقدس و خواجه نوری نشان می‌دهد که بین جهانی شدن و تغییر هویت اجتماعی زنان رابطه وجود دارد (مقدس و خواجه‌نوری، ۱۳۸٤، ص. ۹).

ولتمیر (۲۰۱۰) در مطالعات خود دریافت که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات ضمن توسعهٔ گردشگری، مبادلهٔ اطلاعات به طور سریع و غیره، هویت جوانان ساکن در مناطق روستایی را شکل می‌دهد (ولتیمر[2]، ۲۰۱۰، ص. ۹۰). به باور دیکن، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات ارزش‌ها، هنجارها و آداب و رسوم جوانان روستایی را تغییر داده و متعاقب آن باعث ایجاد بحران‌های هویتی شده و در نهایت به خلق هویت‌های جدید دامن می‌زند (دیکن[3]، ۲۰۱۱، ص. ۱۵۳). مطالعات چنق، گویای این واقعیت است که جهانی شدن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با درنوردیدن مرزهای جغرافیایی، هویت مذهبی و خانوادگی جوانان روستایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (چنق[4]، ۲۰۱۲، ص. ۲۳۵). کاپلس، در یافته‌های خود به این نتیجه رسید که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات مدرن خصیصه‌های هویتی سیستم‌های ملی را تغییر می‌دهد و در مقابل، سیستم‌های ملی خصیصه و تکامل جهانی شدن را متأثر می‌سازد (کاپلس[5]، ۲۰۱۳، ص. ۱۱۲). برمن، در یافته‌های میدانی خود دریافت که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با تغییر ساختارهای سنتی و ایجاد مناسبات پیچیده در بین جوانان روستایی به خلق هویت جدید منتهی می‌شود (برمن[6]، ۲۰۱٤، ص. ٦۹). به زعم بات و رادر، بین فن‌آوری اطلاعات و

1. Legrain
2. Veltmyer
3. Dicken
4. Cheng
5. Cupples
6. Berman

ارتباطات و گسترش تجمل‌گرایی و درون‌گرایی جوانان روستایی رابطه وجود دارد (بات و رادر[1]، ۲۰۱٤، ص. ۱۵) .

۳. روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع تحلیلی است. در این تحقیق روش گردآوری داده‌ها برای پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق، به دو صورت اسنادی (داده‌های ثانویه) و پیمایشی (داده‌های اولیه) است و ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی پرسش‌نامه و مصاحبه بوده است. جامعهٔ آماری این پژوهش، شامل کلیهٔ جوانان روستایی ساکن در روستاهای دارای دفاتر ICT شهرستان مشگین شهر است که بالغ بر ٤۹ روستا است که تعداد ۱٤ روستا از بین ٤۹ روستای دارای دفاترICT به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شد. جامعهٔ آماری این پژوهش ۹۹٤۲ نفر می‌باشد که ۳۷۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. گفتنی است که جهت برآورد تعداد حجم نمونهٔ افراد ساکن در مناطق روستایی از فرمول کوکران و با سطح اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد استفاده شد. از سویی، ۳۷۰ نفر از روستاییان ساکن در مناطق روستایی فاقد دفاتر ICT به‌عنوان گروه شاهد شهرستان انتخاب شدند و گزینش روستاهای نمونهٔ تحقیق، با در نظر گرفتن تعداد کل روستاها، تعداد جمعیت، دوری و نزدیکی نسبت به شهر، شاخص وضعیت ارتفاع (کوهستانی، جلگه‌ای، جلگه‌ای -کوهستانی) و قرارگیری روستا در کنار جادهٔ اصلی و یا دور از جادهٔ اصلی، تعداد روستاهای نمونهٔ تحقیق بر اساس نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای همان‌طوری که ذکر آن رفت ۱٤ روستا تعیین شد و داده‌های خام برای اندازه‌گیری شاخص‌ها از طریق مصاحبه، مشاهده، پرسش‌نامه، اسناد و مدارک گردآوری شد. همچنین، از طریق ابزار پرسش‌نامه، مؤلفهٔ هویت اجتماعی به کمک ۵۲ سؤال بسته سنجش شد و برای امتیازدهی آن از طیف پنج قسمتی لیکرت استفاده شد. در مرحلهٔ امتیازدهی، از آن جا که دسته‌ای از سؤالات در جهت منفی مطرح شده‌اند، با استفاده از نرم افزار **SPSS**، کدگذاری مجدد برای این دسته از سؤالات انجام شد. بنابراین، امتیاز پاسخ‌ها در

1. Bhat and Rather

سؤالات با جهت مثبت به صورت: ۵= کاملا موافقم، ٤= موافقم، ۳= نظری ندارم، ۲= مخالفم و ۱= کاملا مخالفم و در مورد سؤالات منفی عکس این حالت می‌باشد. پس از آن فضای مفهومی تبیین‌کنندهٔ هویت اجتماعی به شرحی که در ادامه می‌آید سنجش شده‌اند.

جدول ۱- شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده در پژوهش

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

ردیف	شاخص‌های هویت اجتماعی	گویه‌ها
۱	هویت ملی	تعهد، تعلق و ارزیابی مثبت و احساس علاقه به فرهنگ ایران، وفاداری ملی، تعلق و احساس تکلیف در برابر کشور ایران یا همگامی ملی، احترام به پرچم کشور و تعلق سرزمینی.
۲	هویت خانوادگی	تمایل برای کمک به خانواده، توجه به مصالح خانوادگی و علاقه به زندگی و ازدواج درون فامیلی و همچنین توجه به رسوم خانوادگی و عدم تمایل به ترک خانواده.
۳	هویت مذهبی	میزان افتخار به دین، میزان رعایت دستورهای دینی، میزان تأثیر اعتقادات بر روابط میزان شناخت از دین، میزان انجام دادن اعمال دینی و میزان اعتقاد به مؤلفه‌های ماورایی مذهب.
٤	هویت گروهی	پایبندی به هنجارها و ارزش‌های گروهی، میزان تعاملات اجتماعی با گروه، میزان مشارکت گروهی، علاقه و تفاخر به ازدواج درون گروهی و احساس مثبت نسبت به گروه.
۵	هویت فردی	میزان عمل بر اساس باورها و خواسته‌های خود، تلاش برای شناخت و کشف خود، انتخاب مسیر زندگی بر اساس شخصیت خود، مقاومت در برابر فشار هنجاری اجتماعی و تمایل به حق محوری به جای تکلیف محوری.
٦	هویت قومی	پایبندی به هنجارهای قومی، میزان اعتماد به قوم، تمایل به زندگی در کنار قوم، میزان تعاملات اجتماعی با قوم، میزان همکاری اقتصادی با قوم، احساس غرور نسبت به قوم خود و افتخار به دست‌آوردهای قومی.

ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامهٔ محقق‌ساخته می‌باشد. روایی صوری پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. مطالعهٔ راهنما در منطقهٔ مشابه جامعهٔ آماری با تعداد۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب‌شده و استفاده از فرمول ویژهٔ کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامهٔ تحقیق ۰/۷۹ الی ۰/۸۷ به دست آمد.

برای تجزیه و تحلیل از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات) و آمار استنباطی شامل آزمون من ویتنی استفاده شده است و کلیهٔ محاسبات آماری این پژوهش به وسیلهٔ نرم‌افزار SPSS انجام گرفته است. در نهایت، در این تحقیق فرضیه‌های زیر آزمون شده است.

- بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت اجتماعی رابطه وجود دارد.
- بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت مذهبی رابطه وجود دارد.
- بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت ملی رابطه وجود دارد.
- بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت گروهی رابطه وجود دارد.
- بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت خانوادگی رابطه وجود دارد.
- بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت فردی رابطه وجود دارد.
- بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت قومی رابطه وجود دارد.

۳. ۱. معرفی منطقهٔ مورد مطالعه

شهرستان مشگین‌شهر یکی از شهرستان‌های استان اردبیل است که در غرب این استان واقع شده و مرکز آن شهرستان مشگین‌شهر است. این شهرستان دارای دو شهر به نام رضی و لاهرود است. همچنین، شهرستان مشگین‌شهر دارای چهار بخش، ۱۲ دهستان، ۳۲۹ آبادی دارای سکنه و ۷۷ آبادی خالی از سکنه است.

٤. مبانی نظری

مسألهٔ هویت، به اندازهٔ تاریخ بشریت سابقه دارد. از آن زمان که آدمی احساس کرد که باید به پرسش از «کیستی» و «چیستی» خویش در برابر طبیعت و محیط اجتماعی پاسخ دهد، مقوله‌ای به نام «هویت» شکل گرفت. به دیگر سخن، انسان از زمانی خود را شناخت، مسئلهٔ هویت برایش مطرح شد. واکاوی متون علوم اجتماعی حاکی از این واقعیت است که هویت اجتماعی تعبیری است که فرد از خود در رابطه با دیگران دارد و بر اساس عضویت در رده‌ها و گروه‌های گوناگون اجتماعی شکل می‌گیرد. هویت افراد وابسته به برداشت دیگران و شناسایی دیگران است و شناسایی دیگران لازمهٔ تثبیت هویت است و در خصوص هویت

اجتماعی نظریات تبیین‌کنندهٔ متعددی از جانب اندیشمندانی نظیر استوارت هال، پیتربرگر[۱]، آنتونی گیدنز[۲]، جنکینز[۳]، مانوئل کاستلز[٤] و غیره ارائه شده است که از این بین، استوارات هال[٥] از منظر تاریخی سوژه (هویت) را به سه سوژهٔ روشنگری، جامعه‌شناختی و پست‌مدرن طبقه‌بندی می‌کند. به باور ایشان سوژهٔ روشنگری به مفهومی از انسان به‌عنوان فردی تمام و کمال و یکپارچه استوار است که ظرفیت‌های تعقل، آگاهی و عمل را داراست به زعم ایشان، «مرکز» سوژهٔ روشنگری دارای یک هستهٔ درونی است که با تولد فرد برای اولین بار ظاهر و همراه آن شکوفا می‌شود. همان‌طور که در سراسر زندگی فرد ذاتا همان (همواره یا عینا مانند خودش) باقی می‌ماند و مرکز ذاتی خود، هویت فرد است (تاجیک، ۱۳۸٤، ص. ۹۳). در سوژهٔ جامعه‌شناختی، به اعتقاد هال، هویت در «کنش متقابل» بین خود و جامعه شکل می‌گیرد، سوژه هنوز یک هسته و ماهیت درونی دارد که «من واقعی» است؛ اما من واقعی در گفتگوهای مستمر با جهان‌های فرهنگی «بیرون» و هویت‌هایی که ارائه می‌دهد شکل می‌گیرد و تعدیل می‌یابد (اسکولت[٦]، ۲۰۰۸، ص. ٦۳). در سوژهٔ پست مدرن، هویت ماهیت برجستهٔ ذاتی و ثابت ندارد. در این مرحله هویت به یک «جنبش مواج» تبدیل می‌شود که در ارتباط با شیوه‌هایی از نظام فرهنگی شکل گرفته و متحول می‌شود که ما را احاطه کرده‌اند و فرد دائما به وسیلهٔ آن‌ها بازنمایی شده و مورد خطاب قرار می‌گیرد (هال[۷]، ۱۹۸۷، ص.٦۷) به باور بری، منظور از هویت طریقی است که در آن افراد به تعریف خود می‌پردازند. هویت به این معنا، بخشی از یک ساختار معین آگاهی است و از این رو تابع توصیفی پدیدارشناسانه است (بری[۸]، ۲۰۰۸، ص. ۳۲۹). به اعتقاد اسمیت، هویت تلفیق تغییرات فردی و نیازهای اجتماعی برای آینده است. ایشان تشکیل هویت را شامل به وجود آمدن یک احساس این‌همانی و وحدت شخصیت می‌داند که فرد احساس کرده و دیگران آن را تشخیص می‌دهند (اسمیت[۹]،

---

1. peter berger
2. Anthony Giddens
3. Jenkins
4. Manuel Castells
5. Stuart Hall
6. Scholte
7. Hall
8. Berry
9. Smith

۲۰۱۰، ص. ۱۹). به باور جاکوبز، هویت عبارت است از احساس تمایز شخصی، احساس تداوم شخصی و احساس استقلال شخصی (جاکوبز[۱]، ۱۹۹۸، ص. ۱۲۳). با نگاه به تعاریف فوق این مقصود حاصل می‌شود که هویت‌ها هر چند طبیعی به نظر می‌رسند؛ ولی جملگی ساخته می‌شوند و در واقع ماهیت طبیعی و ذاتی ندارند و باید گفت که قدرت‌های هژمونیک همواره با شتاب جهانی‌شدن و بهره‌گیری از ابزارهای نوین ارتباطی و اطلاعاتی دست‌اندرکار هویت‌سازی بوده و برای حفظ این هویت‌ها می‌کوشند و نیز، فرآیند جهانی شدن منابع هویت را هم بسیار افزون می‌کند. برخلاف جوامع سنتی که در برگیرندهٔ منابعی محدود و معین برای ساخت هویت بوده‌اند، امروزه هر فرد به بازار بسیار غنی منابع و مصالح هویت دسترسی داشته و به آسانی می‌تواند نیاز هویتی خود را تأمین کند. در این بین، رابرتسون، از این ویژگی با عنوان «تحول پارادوکسیکال عام‌گرایی و خاص‌گرایی» یا «عام کردن خاص‌گرایی و خاص کردن عام‌گرایی» یاد می‌کند (رابرتسون[۲]، ۱۳۷۲، ص. ۵۸). و نیز به زعم کاستلز، هویت عبارت است از فرآیند معناسازی بر اساس یک ویژگی فرهنگی یا مجموعهٔ به هم پیوسته‌ای از ویژگی‌های فرهنگی که بر منابع معنایی دیگر اولویت داده می‌شود (کاستلز، ۱۹۹٦، ص. ١٥٤).

واکاوی متون مربوطه حاکی از این واقعیت است که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر هویت اجتماعی افراد جوامع و به‌ویژه جوانان تأثیرگذار بوده است و به عبارتی، امروزه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت اجتماعی و فرهنگی هم‌بستگی و هم‌پیوندی عمیقی دارند به این دلیل که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات منشأ تغییر و تحول ایده‌های مدرن، توسعهٔ سرمایه انسانی و سرمایهٔ فرهنگی و فکری است و در نقطهٔ مقابل فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات محیط فرهنگی –اجتماعی را در متن هویت تهدید کرده و مایهٔ نگرانی در این خصوص است. در این ارتباط، به باور بری (۲۰۰۸) و روزنا[۳] (۱۹۸۹)، هانتینگتون[٤] (۱۹۹۲) و امین[٥] (۱۹۹۸)، فرآیند گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به واسطهٔ جهانی شدن موضوعی بحث برانگیز و در عین حال مبهم می‌باشد حداقل از دو منظر متفاوت و گاه متضاد

1. Jacobson
2. Robertson
3. Ruzna
4. Huntington
5. Amin

بدان پرداخته شده است. از منظر نخست، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات فرآیندی به شمار می‌آید که با در برگرفتن همهٔ ابعاد زندگی، ذهنیت‌ها وعینیت‌ها را تحول بخشیده و با انسجام ارگانیکی جهان و تبدیل آن به «مای» بزرگ‌تر، تمایل فرهنگ‌ها به اقتباس از یکدیگر را به ارمغان می‌آورد. حال آن که از منظر دیگر، گسترش فن‌آوری اطلاعات وارتباطات، هدفمند می‌باشد؛ به طوری که در این میان غرب با بهره‌گیری از تکنولوژی‌های مختلف به‌ویژه تکنولوژی ارتباطات ماهواره‌ای و دیجیتالی و ارائهٔ آن به دیگر کشورها در مسیر سردمداری تمدن اطلاعاتی و سیطره‌جویی بر سایر کشورها قرار گرفته و از رهگذر یکسان‌سازی فرهنگی و یکپارچه‌سازی ارزشی، فرهنگ استعلایی خود را بر دیگر کشورهای جهان می‌گستراند. در این خصوص ورستاپن، را عقیده بر این است که برخی از کشورهای توسعه‌یافته با دسترسی به فن‌آوری مدرن به نحوی می‌توانند به ایجاد یک فرهنگ جهانی به نفع خود اقدام کرده و منادی استحاله و حذف فرهنگ‌های بومی دیگر شوند (ورستاپن[۱]، ۲۰۱۱، ص. ۱۱۰). دنگ، بر این باور است که جهان‌گستر شدن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به همگونی فرهنگی منجر شده و خاص‌های فرهنگی را به چالش کشیده و روابط اجتماعی را به میزان چشم‌گیری متحول می‌سازد (دنگ[۲]، ۲۰۰۹، ص. ۴۰) و به قول گیدنز، نوعی نظمی خاص بر مردم حاکم شده و نوعی هماهنگی میان فعالیت‌های اجتماعی برقرار می‌شودد (گیدنز[۳]، ۱۹۹۱، ص. ۲۴۱) و یا به عقیده توملینسون، با جهان‌گیرشدن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، ویژگی‌های محوری تجدد، الگوی پوشش، تغذیه، معماری، زندگی شهری و صنعتی و یک رشته ارزش‌ها و رهیافت‌های فرهنگی دربارهٔ آزادی فردی، حقوق بشر و غیره جهان‌گیر می‌شود و به عبارتی هویتی جدید ساخته می‌شود. ایشان همچنین استدلال می‌کند که گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با سرزمین‌زدایی و فضامند کردن زندگی اجتماعی به بیگانگی انسان‌ها کمک می‌کند (تاملینسون[۴]، ۲۰۰۰، ص. ۱۰۱). به زعم پیترز، بین بسط و گسترش فن‌آوری اطلاعات و

1. Verstappen
2. Deng
3. Giddens
4. Tomlinson

ارتباطات و نسبی شدن فرهنگ رابطه وجود دارد و نسبی شدن فرهنگ نیز نوعی بحران هویت و معنا پدید می‌آورد (پیترز[1]، ۲۰۰۵، ص. ٦٨).

کاستلز چنین استدلال می‌کند که جهان ما و حیات ما را گرایشات و روندهای متعارض و متناقض جهانی شدن و فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت شکل می‌دهد (کاستلز، ۱۳۸۲، ص. ۲۸). در این خصوص به باور لگراین، گسترش و توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به واسطهٔ جهانی شدن، این امکان که مقوله‌های هویتی نیز گسترش جهانی یافته و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری این مقوله‌ها در یک گسترهٔ جهانی مطرح شود را بسیار کرده است و این گسترش جهانی نیز به نوبهٔ خود می‌تواند به ایجاد یک هویت جهانی بیانجامد (لگراین[2]، ۲۰۰۲، ص. ۵۹). با این حال، به ادعای بعضی از اندیشمندان، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند بر روی هویت‌های ملی تأثیر منفی داشته و از بین برندهٔ تفاوت‌ها باشد و عده‌ای خلاف این گفته را تأیید می‌کنند و از اندیشمندان مطرح در این خصوص لویت می‌باشد که به زعم او (۱۹۸۳)، تکنولوژی می‌تواند به‌عنوان پیامد جهانی شدن، تفاوت‌ها و تشابهات را نیز مستحیل سازد. در این بین، لیوسی، نگاه بدبینانه‌ای نسبت به تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی دارد و در این خصوص چنین استدلال می‌کند که با گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و تشدید جهانی شدن احتمال حذف دولت ملی از صحنهٔ سیاسی جهان و رنگ باختن هویت‌های ملی وجود دارد (لیوسی[3]، ۲۰۰۸، ص. ۲۹). بری، هم از اثرات منفی فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات سخن می‌گوید و به ارتباط بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و واگرایی و گسست هویت‌ها به جای هم‌گرایی و پیوست هویت‌ها اشاره می‌کند (بری[4]، ۲۰۰۸، ص. ۳۲۹). در مقابل ادنسور، از تأثیرات مثبت فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر هویت ملی سخن به میان می‌آورد (ادنسور[5]، ۲۰۰۸، ص. ۲۱۱). از منظر اسچافر[6]، اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات نمی‌تواند یک پیامد عمومی با خود به ارمغان آورده و به یک دنیای یکدست و همگن بیانجامد. او

---

1. Pieterse
2. Legrain
3. Livesey
4. Berry
5. Edensor
6. Schaffer

استدلال می‌کند نتایج فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند متفاوت و متعارض باشد و غیر قابل پیش‌بینی (اسچافر، ۲۰۰۳، ص. ۱۲۳). به باور گیدنز، جهانی شدن به دلیل گسترش فن‌آوری اطلاعات وارتباطات، شدت‌گیری مناسبات و روابط اجتماعی در ابعاد جهانی است که مکان‌های دور از هم را به یکدیگر پیوند می‌دهد، به گونه‌ای که هر رویداد یا اتفاقی که در بعد محلی رخ می‌دهد، از حوادث سایر مکان‌ها متأثر بوده و در مقابل، قادر است بر وقوع حوادث در مکان‌های دیگر تأثیر بگذارد. افزون بر این، به باور او، تغییر شکل هویت شخصی و فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در دوران مدرنیتهٔ اخیر، دو قطب دیالکتیک محلی و جهانی را تشکیل می‌دهند (گیدنز[1]، ١٣٨٤، ص. ١٨٩) به عبارت روشن‌تر، حتی تغییرات وجوه بسیار خصوصی زندگی شخصی نیز به طور مستقیم با تماس‌های اقتصادی و اجتماعی بسیار وسیع و پردامنه ارتباط دارد. به عبارت دیگر، به باور ایشان زندگی، شخصیت، هویت، هیجان‌ها و روابط مردم با یکدیگر، با روند گسترش و توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات تغییر شکل داده و حالت جدید به خود می‌گیرند؛ زیرا فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات فرهنگ محلی و محتوای زندگی محلی را مورد تهاجم قرار داده و ما را مجبور می‌کند تا به صورتی بازتر، انعطاف‌پذیرتر و فردی‌تر زندگی کنیم. به عنوان مثال، به باور اسمیت این فرآیند می‌تواند از طریق انتقال فرهنگی، موجب تضعیف هویت محلی گردد؛ زیرا در طی آن، فرهنگ‌های گوناگون تسلیم تهاجم تلویزیون، زبان انگلیسی، گردشگری جهانی، عقاید مربوط به حقوق بشر جهانی، مصرف‌گرایی جهانی و سایر مداخله‌های فوق حاکمیتی می‌شوند که با سنت‌های محلی مغایرت دارد (اسمیت، ۲۰۱۰، ص. ۱۸). گل محمدی، در خصوص جهانی شدن و گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و اثرات آن در ساخت هویت چنین استدلال می‌کند که فرآیند گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به واسطهٔ جهانی شدن از طریق بازسازی فضا و زمان، نفوذپذیر ساختن مرزها و گسترش چشم‌گیر فضای اجتماعی، منابع و شرایط لازم برای هویت‌سازی و معنایابی سنتی را تا حدودی بسیار زیاد از بین می‌برد. در نتیجه نوعی بحران هویت و معنا پدید می‌آید و بازسازی هویت گریزناپذیر می‌شود. و به واسطهٔ هویت‌سازی، ترکیبی ظریف میان امر عام و خاص برقرار می‌شود. افرادی که خویشتن خود را به این

1. Giddens

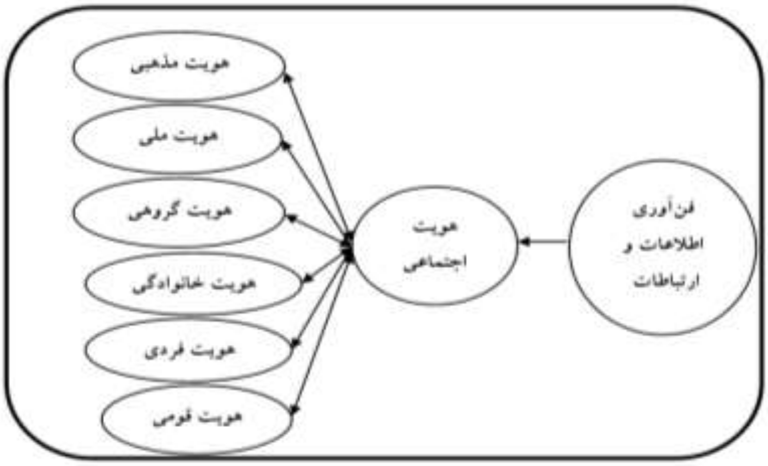
صورت بازسازی می‌کنند، نه تنها با خاص‌هایی مانند مکان، محل و فرهنگ معین هویت می‌یابند، از امور عام و شرایط جامعه بزرگ‌تر (جهانی) نیز غافل نمی‌شوند. از این‌رو تردیدی نیست که چنین هویت‌هایی با زندگی اجتماعی در جامعهٔ جهانی متناسب و هماهنگ هستند؛ زیرا هم از خاص‌گرایی کوته‌بینانه و پرخطر جلوگیری می‌کند و هم یکدست شدن و هم‌گونی فرهنگی را مانع می‌شود (گل محمدی،۱۳۹۳، ص. ۱٥٦). به باور بومان، با گسترش و توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات ویژگی‌ها و خصوصیات فرهنگی از یک جامعه به جامعهٔ دیگر منتقل شده و در پی آن فرهنگ محلی جامعهٔ میزبان را به هم می‌ریزد (بومان[1]، ۲۰۰۰، ص. ۷٤). به عقیده کروگر، مارتینوسن و ماریکا، اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر هویت فرهنگی و اجتماعی به صورت چند بعدی می‌باشد به این دلیل که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات ارزش‌های خانوادگی، محلی و ملی را تغییر داده و به ساخت هویت جدید منجر می‌شود و در این ارتباط رسانه‌های جمعی بیش‌ترین نقش را بازی می‌کنند (کروگر، مارتینوسن و ماریکا[2]، ۲۰۱۰، ص. ٦۸٥). به عقیدهٔ لویوسی، بسط و شکوفایی فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به خلق فرهنگ جهانی منجر شده و به ادغام هویت‌ها دامن زده و به ایجاد فرهنگ همگون می‌انجامد. در واقع ارزش‌های فرهنگی و ارزش‌های محلی به واسطهٔ جهانی شدن به جای اینکه محو و نابود شود جهانی می‌شود (لویوسی[3]، ۲۰۰۸، ص. ۲۱٥). ساندی و کوندا، چنین استدلال می‌کنند که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، نقش فرهنگ‌های بومی و محلی را کم رنگ می‌کند و نوعی فرهنگ جهانی که معمولا فرهنگ سلطه و مصرف است را بر اساس قدرت رسانه‌های ارتباطی جهانی شکل می‌دهد (ساندی و کوندا[4]، ۲۰۰٥، ص. ۱۰۷٥) در نقطهٔ مقابل به باور کوپوسکو، جهان‌گیر شدن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات نه تنها سبب بحران در هویت فرهنگی و از بین رفتن فرهنگ‌های بومی و محلی نخواهد شد؛ بلکه سبب غنا و اعتلا و در عین حال پالایش و تثبیت فرهنگ‌های ملی و محلی شده و امکان بیش‌تر جهت تعامل و ایجاد تعادل در باورهای فرهنگی بومی و منطقه‌ای فراهم خواهد آورد

1. Bauman
2. Kroger Kroger, Martinussen & Marcia
3. Livesey
4. Souday and Kunda

(کوپوسسکو[1]، ۲۰۱۲، ص. ۱۵). هاوز، در خصوص جهان‌گستر شدن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هویت اجتماعی و فرهنگی چنین استدلال می‌کند: «احتمال این که هویت اجتماعی و فرهنگی به واسطهٔ توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به سهولت و آسانی طعمهٔ جهانی شدن بشود سخت دشوار است. به این خاطر که، در حقیقت هویت صرفا به پیوندها و اتصالات فیزیکی و اجتماعی شکننده وابسته نیست؛ بلکه هویت بعد چشم‌گیر و قابل ملاحظهٔ زندگی اجتماعی نهادینه شده در مدرنیته است» (هاوز[2]، ۲۰۰۰، ص. ۲۸). پیترز، بر این اعتقاد است که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در بستر و متن مدرنیته، انسجام اجتماعی را تقلیل داده و ضمن تحت تأثیر قرار دادن هویت اجتماعی به فردگرایی منتهی می‌شود (پیترز، ۲۰۰۵، ص. ۱۷) و یا به قول ریتزر ساساکی، جهانی شدن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات تغییرات و تحولاتی را در احساسات جمعی ایجاد کرده و به تعمیق فردگرایی و فرهنگ بازارمحور جامعه غربی منتهی شده و به دنبال آن هویت‌های اجتماعی و فرهنگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (ساساکی[3]، ۲۰۰٤، ص. ۷۲). از منظر دنگ، به واسطهٔ جهانی شدن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، جهان به یک مکان واحد، فرهنگ واحد و هویت واحد تبدیل می‌شود. تمایزات فردی فرهنگ و جامعه به هم‌دیگر در راستای فرهنگ واحد جهانی مساعدت کرده و متن فرهنگی را از نو تعریف می‌کنند (دنگ[4]، ۲۰۱۰، ص. ٤۰). به زعم دان، هویت‌یابی پیش از تحولات حاصل از جهانی شدن فرهنگی و گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و در جامعهٔ سنتی عمدتا منفعلانه و مبتنی بر عوامل انتسابی؛ به‌ویژه جنسیت بوده و با معیارهای سنتی و نهادهای اجتماعی، دینی و سیاسی که نظام‌های معنایی مشخصی را تولید می‌کردند، شکل می‌گرفت؛ اما با عرضهٔ انبوه منابع اجتماعی و فرهنگی هویت‌آفرین، وسعت یافتن روابط اجتماعی و تعلقات گروهی و آزادی، صورتی فعال و غالبا آگاهانه و تاملی (بازاندیشانه) به خود گرفته است (دان، ۱۹۹۸، ص. ۲۳٦). بررسی متون توسعهٔ روستایی نمایان‌گر این واقعیت است که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات علاوه بر مناطق شهری بر مناطق روستایی نیز تأثیر

1. Coposescu
2. Howse
3. Sasaki
4. Deng

گذاشته و هویت‌های سنتی را در مناطق روستایی به چالش کشیده و به خلق هویت‌های جدید دامن زده است. به باور آلستون، بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و چند پارگی اجتماعی، از دست دادن اعتقاد در سطح کلان نظام‌های سیاسی و افزایش شمار ساکنان محروم روستایی رابطه وجود دارد (آلستون[1]، ۲۰۰۷، ص. ۱۹۷). مارسدن، ضمن اشاره به فرآیند جهانی شدن، گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات را تضعیف‌کنندهٔ سنت‌های حاکم بر جوامع روستایی می‌داند و معتقد است «ایجاد یک تجربهٔ هم‌شکل اجتماعی که از طریق روند توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات تشدید شده حضور فرهنگ‌ها و ایدئولوژی‌های محلی و منطقه‌ای را کم رنگ کرده است» (مارسدن[2]، ۱۹۹۹، ص. ۲۵). همچنین، در فرایند جهانی‌شدن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، به‌تدریج آداب و رسوم، فرهنگ‌ها، ایدئولوژی‌ها و سبک‌های زندگی حاکم بر جوامع روستایی رنگ باخته و الگوهای رفتاری جدیدتری مانند «فردگرایی»، «مصرف» و «انزوای» در مناطق روستایی جایگزین الگوهای پیشین شده و متعاقب آن هویت جدیدی سر بر می‌آورد. در نهایت، باتوجه به مرور ادبیات و پیش‌نگاشته‌های موضوع مدل مفهومی تحقیق در شکل (۱) ترسیم شده است.

شکل ۱- چارچوب نظری پژوهشی

مآخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

1. Alston
2. Marsden

۵. یافته‌های تحقیق

۵. ۱. یافته‌های توصیفی

۵. ۱. ۱. میزان آگاهی روستاییان از دفاتر ICT

به منظور آگاهی روستاییان از دفاتر ICT نظرات روستاییان پیرامون آشنایی آن‌ها با خدمات مختلف دفاتر ICT، میانگین رتبه‌ای نظر آن‌ها محاسبه و اولویت‌بندی شد. همان‌طوری که در جدول (۲) مشاهده می‌شود میزان آشنایی روستاییان با خدمات مختلف اینترنتی، میزان آگاهی از طرح پیش‌خوان دولت و میزان رضایت روستاییان از خدمات ارائه‌شده جزو مهم‌ترین گویه‌های اولویت‌بندی شده است.

جدول ۲- میزان آگاهی روستاییان از دفاتر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات

مأخذ: سوزانی و همکاران، ۱۳۹۱؛ مولایی هشتجین و همکاران، ۱۳۹۱؛ حیدری ساربان، ۱۳۹٤ و چنگ، ۲۰۱۲

ردیف	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	اولویت
۱	میزان آشنایی روستاییان با خدمات مختلف اینترنتی	٤/٤٦	۰/٤۷	۱
۲	میزان آگاهی از طرح پیش‌خوان دولت	٤/۱۹	۰/۸٤	۲
۳	میزان رضایت روستاییان از خدمات ارائه‌شده	۳/۸۷	۰/۵۵	۳
٤	میزان آگاهی از امکانات و تجهیزات مورد نیاز	۳/٤٤	۰/۹۷	٤
۵	میزان استقبال مردم از ایجاد دفاتر ICT	۳/۳۲	۰/۷۳	۵
٦	میزان آشنایی با خدمات پست بانک	۲/۹۹	۰/۳۵	٦
۷	میزان آشنایی با خدمات مخابراتی	۲/۷۵	۱/۰۵	۷
۸	میزان آشنایی با دفاتر ICT	۲/۲۱	۰/٦۱	۸
۹	میزان آشنایی با خدمات پستی	۲/۰٤	۱/٤۷	۹

۵. ۱. ۲. میزان بهره‌گیری روستاییان از خدمات دفاتر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات

به منظور بهره‌گیری روستاییان از خدمات مورد نیاز در دفاتر ICT نظرات روستاییان پیرامون استفادهٔ آن‌ها از خدمات مورد نیاز در دفاتر ICT ، میانگین رتبه‌ای نظر آن‌ها محاسبه و اولویت‌بندی شد. همان‌طوری که در جدول(۳) مشاهده می‌شود خدمات پست بانک، خدمات مخابراتی و تلفن و پرداخت قبوض آب، برق و گاز جزو مهم‌ترین گویه‌های اولویت‌بندی شده است.

جدول ۳- میزان بهره‌گیری روستاییان از خدمات مورد نیاز در دفاتر ICT

مأخذ: سوزانی و همکاران، ۱۳۹۱؛ مولایی هشتجین و همکاران، ۱۳۹۱؛ حیدری ساربان، ۱۳۹٤ و چنگ و همکاران، ۲۰۱۲

ردیف	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	اولویت
۱	خدمات پست بانک	٤/۹۸	۰/۸۹	۱
۲	خدمات مخابراتی و تلفن	٤/۷۷	۰/۳٦	۲
۳	پرداخت قبوض آب، برق و گاز	٤/٥۸	۰/٤۸	۳
٤	خدمات پستی	٤/۳۲	۰/۹٥	٤
٥	خدمات مختلف اینترنتی	۳/۸۷	۰/۳٤	٥
٦	خدمات ارائه‌شده در زمینهٔ کسب و کار	۳/٦٥	۰/۸۷	٦
۷	خدمات ارائه‌شده پیرامون بهداشت الکترونیک	۳/٤٤	۱/٤٥	۷
۸	خدمات ارائه‌شده پیرامون تجارت الکترونیک	۳/۱۲	۰/٤۹	۸
۹	خدمات ارائه‌شده در زمینهٔ دولت الکترونیک	۲/۷٤	۱/۳۲	۹

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی در جدول (٤) نشان می‌دهد وضعیت هویت مذهبی ٥/۲٤ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای برخوردار در سطح خیلی کم، ۱٦/٦۷ درصد در سطح کم، ۱۷/۷۹ در سطح متوسط، ۲٦/٤۹ در سطح زیاد و۳۳/۸۱ در سطح خیلی زیاد برآورد شد. در مقابل، هویت مذهبی ۲٦/۲۱ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای نابرخوردار در سطح خیلی کم، ۲٦/٤۳ در سطح کم، ۲۱/۸۹ در سطح متوسط، ۱٥/۰۱در سطح زیاد و ۱۰/٤٦در سطح خیلی زیاد برآورد شد. در مورد متغیر هویت ملی، میانگین و انحراف معیار روستاهای برخوردار به ترتیب با ٤/٦۸ و٥/۷٤ برآورد شد و میانگین و انحراف معیار روستاهای نابرخوردار پیرامون متغیر هویت ملی به ترتیب ٤/٥٤ و۳/٦٥ برآورد شد. هویت گروهی ۱٦/۷٥ پاسخ‌گویان روستاهای برخوردار در سطح خیلی کم، ۱۰/۱۸ در سطح کم، ۱٤/۰۷ در سطح متوسط، ۲٦/۱۷ در سطح زیاد و ۳۲/۸۳ درصد در سطح خیلی زیاد برآورد شد و نیز هویت گروهی ۳۰/٤٦ پاسخ‌گویان روستاهای نابرخوردار در سطح خیلی کم، ۲٥/۸۳ در سطح کم، ۱٥/۹۹ در سطح متوسط، ۱۸/٦٤ در سطح زیاد و ۹/۰۸ در سطح خیلی زیاد برآورد شد. در مورد متغیر هویت خانوادگی روستاهای برخوردار بیش‌ترین فراوانی با ۳۱/٥۲ در سطح خیلی کم و کم‌ترین فراوانی با ٦/۱۷ در سطح خیلی زیاد ارزیابی شدند؛ ولی در روستاهای

نابرخوردار بیش‌ترین فراوانی متغیر هویت خانوادگی با ۳۲/۹۹ درصد در سطح خیلی زیاد و کم‌ترین فراوانی با ۸/۰۲ در سطح خیلی کم ارزیابی شدند. وضعیت هویت فردی ۳٤/۳۱ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای برخوردار در سطح خیلی کم، ۲۸/٥۰ درصد در سطح کم، ۱۸/۱۳ در سطح متوسط، ۱٤/۸۹ در سطح زیاد و ٤/۱۷ در سطح خیلی زیاد برآورد شد. در مقابل، وضعیت هویت فردی ۱۰/۸۱ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای نابرخوردار در سطح خیلی کم، ۱۷/۲٦ در سطح کم، ۲۲/۰۲ در سطح متوسط، ۲۷/۳۱ در سطح زیاد و ۲۲/٦ در سطح خیلی زیاد برآورد شد. در مورد متغیر هویت جنسیتی میانگین و انحراف معیار پاسخ‌گویان روستاهای برخوردار به ترتیب با ۲/۸٤ و٦/۲٥ برآورد شد و میانگین و انحراف معیار پاسخ‌گویان روستاهای نابرخوردار پیرامون متغیر تغییرات رفتاری به ترتیب ۲/٥٤ و ۳/٤۷ برآورد شد.

جدول ٤- درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای هویت اجتماعی روستاهای برخوردار و نابرخوردار از خدمات ICT؛

مآخذ: یافته‌های تحقیق،۱۳۹۷

متغیر	روستا	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	دامنه امتیاز
		درصد پاسخ گویان (درصد)							
هویت مذهبی	برخوردار	٥/۲٤	۱٦/٦۷	۱۷/۷۹	۲٦/٤۹	۳۳/۸۱	٤/۹٤	٤/٦٥	۰-۲٤
	نابرخوردار	۲٦/۲۱	۲٦/٤۳	۲۱/۸۹	۱٥/۰۱	۱۰/٤٦	٤/۷٥	٦/۷٤	۰-۲٥
هویت ملی	برخوردار	۷/٦۱	۲۳/۹۱	۱٤/٥۲	۲٥/۹٥	۲۸/۰۱	٤/٦۸	٥/۷٤	۰-۲۷
	نابرخوردار	۲۷/۰٦	۲۰/۹۳	۲٤/۰۱	۱٦/۲۹	۱۱/۷۱	٤/٥٤	۳/٦٥	۰-۲٦
هویت گروهی	برخوردار	۱٦/۷٥	۱۰/۱۸	۱٤/۰۷	۲٦/۱۷	۳۲/۸۳	٤/۳٦	۳/٥٤	۰-۲۷
	نابرخوردار	۳۰/٤٦	۲٥/۸۳	۱٥/۹۹	۱۸/٦٤	۹/۰۸	٤/۰۲	٦/۸۷	۰-۲۰
هویت خانوادگی	برخوردار	۳۱/٥۲	۲٦/۳۹	۲۰/۰۸	۱٥/۸٤	٦/۱۷	۳/٥۰	٤/٥٦	۰-۱۹
	نابرخوردار	۸/۰۲	۱۳/۰۱	۱۹/۸۱	۲٦/۱۷	۳۲/۹۹	۳/۷۲	٥/۳۲	۰-۲٥
هویت فردی	برخوردار	۳٤/۳۱	۲۸/٥۰	۱۸/۱۳	۱٤/۸۹	٤/۱۷	۳/۱۸	۳/۱٥	۰-۲۹
	نابرخوردار	۱۰/۸۱	۱۷/۲٦	۲۲/۰۲	۲۷/۳۱	۲۲/٦	۳/۳۱	٤/۷٤	۰-۳۱
هویت جنسیتی	برخوردار	۱۳/٤۳	۱٤/۹۷	۱٦/۹۸	۲٥/۲۰	۲۹/٤۲	۲/۸٤	٦/۲٥	۰-۱۸
	نابرخوردار	۳۷/۷٤	۲٤/۰۸	۱۷/۲۹	۱۳/۳۸	۷/٥۱	۲/٥٤	۳/٤۷	۰-۲۷

۵. ۲. یافته‌های استنباطی تحقیق

در این قسمت به منظور مقایسهٔ اختلاف بین میانگین‌های تحقیق از آزمون من ویتنی استفاده شده است که نتایج آن در زیر ارائه می‌شود.

۵. ۲. ۱. نتایج حاصل از آزمون من ویتنی

با توجه به جدول ۵، نتایج آزمون من ویتنی نشان می‌دهد که بین روستاییان برخودار و نابرخوردار از منظر هویت ملی و هویت جنسیتی اختلاف معنی‌داری در سطح ۱ درصد خطا وجود دارد. همچنین، بین روستاییان برخوردار و نابرخوردار از نظر هویت مذهبی و هویت گروهی اختلاف معنی‌داری در سطح ۵ درصد خطا وجود دارد و بین روستاییان برخودار و نابرخوردار از نظر هویت خانوادگی و هویت فردی اختلاف معنی‌داری وجود ندارد. با توجه به میانگین‌های بدست آمده از دو گروه می‌توان اظهار کرد که به جز هویت خانوادگی و هویت فردی در تمام موارد ذکرشده هویت‌های مذهبی، ملی، گروهی و جنسیتی روستاییان برخوردار بیش‌تر از روستاییان نابرخوردار بوده است.

جدول ۵- نتایج حاصل از آزمون من ویتنی در خصوص اختلاف میانگین روستاییان برخودار و نابرخوردار از خدمات ICT

مأخذ: یافته‌های تحقیق،۱۳۹۷

ردیف	خصوصیات	میانگین دو گروه مستقل		مقدار (U)	مقدار (Z)	مقدار (p)
۱	هویت مذهبی	روستاییان برخوردار	٦٩/٧١	۲۰۳٤/٥	-۰/۸۰۳	۰/۰۳
		روستاییان نابرخوردار	٦٤/٤٩			
۲	هویت ملی	روستاییان برخوردار	۷۷/۲۸	۱٥٥۰/٦	-۳/۰۸٦	۰/۰۰۰
		روستاییان نابرخوردار	٥۷/٤٦			
۳	هویت گروهی	روستاییان برخوردار	۸۰/۷٦	۱۷۳۲/٥	-۲/۲٥۰	۰/۰۲
		روستاییان نابرخوردار	٥٤/۲٤			
٤	هویت خانوادگی	روستاییان برخوردار	٦۲/٦۲	۱۳۲۷/٥	-٤/۰۸٥	۰/۱۱۱
		روستاییان نابرخوردار	۷۱/۰۷			
٥	هویت فردی	روستاییان برخوردار	٥۹/٥۷	۱۸٤٥/۳	-۱/٦۸٤	۰/۲۲۱
		روستاییان نابرخوردار	۷۳/۸۹			
٦	هویت جنسیتی	روستاییان برخوردار	٦۷/۹۱	۱۹۲۷/۲	-۱/۲۹۹	۰/۰۰۱
		روستاییان نابرخوردار	٦٦/٥۷			

٦. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

همان‌طور که مطرح شد در نوشتار حاضر اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بـر هویـت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر را مورد مطالعـه و تحلیـل قـرار داده اسـت و همان‌طوری که نتـایج یافتـه‌های توصـیفی نشـان داد کـه از بـین میـانگین مؤلفـه‌های هویـت اجتماعی، مؤلفۀ هویت مذهبی با میانگین (٥/٨٤) در رتبۀ اول و مؤلفۀ هویت فردی با میـانگین (٤/٢٤) در رتبۀ آخر قرار دارد و افزون بر این، تحلیل‌های آمار استنباطی نشـان داد رابطـۀ بـین متغیرهای هویت ملی و هویت جنسیتی در سطح ۱ درصد خطا مثبت شده است. در تبیین ایـن ارتباط باید گفت که اسـتفاده از فـن‌آوری اطلاعـات و ارتباطـات بـر هویـت اجتمـاعی زنـان تأثیرگذار است. به سخن دیگر، هر چه زنان بیش‌تر این فن‌آوری‌ها را بـه کـار گیرنـد، هویـت اجتماعی آنان به سوی دگرگونی و هم‌سویی با نـو شـدن مـی‌رود. همچنـین، بـین روسـتاییان برخوردار و نابرخوردار از نظر هویت مذهبی و هویت گروهی اختلاف معنی‌داری در سـطح ۵ درصد خطا وجود داشته است. در تبیین این ارتباط باید گفت در جامعۀ امروزی عـاملی چـون صنعتی شدن، توسعۀ تکنولـوژی، گسـترش اقتصـادی، سـرمایه‌گـذاری و توسـعۀ ارتباطـات و فرآورده‌های فرهنگی آن نه تنها زندگی مادی اقتصادی مردم؛ بلکه چارچوب نمـادین آن‌هـا را دگرگون می‌کند. دانش‌ها، مهارت‌ها، باورها، ارزش‌ها، قواعد و رسوم اخلاقی و مذهبی پیوسـته مورد سؤال و تردید قرار گرفته و باعث دگرگونی هویت‌های مذهبی و گروهی می‌شود. افزون بر این، بین روستاییان برخودار و نابرخوردار از نظر هویت خانوادگی و هویت فردی اختلـاف معنی‌داری مشاهده نشده است. در تبیین این ارتباط به باور استورات هـالی جهـان گسترشـدن فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، هویت‌های چند لایه‌ای را در درون خـود پدیـد آورده است. از یک طرف ظرفیت انسان از محلی بـودن، محلـی زنـدگی کـردن و محلی‌گرایـی، بـه جهانی بودن، در جهان زندگی کردن و بـه قـول رابرتسـون خـود را عضـوی از جهـان شـش میلیاردی منتقل نموده است از طرفی فشرده شدن جهـان واقعـی تحـت تـأثیر وسـایل ارتبـاط جمعی سریع، صنعت فرهنگی و همزمان ارتباطات، ظرفیت فزآینـده‌ای را بـرای انسـان فـراهم آورده است و بنابراین، هویت فردی و اجتماعی نیز افق جهانی پیدا کرده است کـه نتـایج ایـن

تحقیق با نتایج تحقیقات (آلستون، ۲۰۰۸، ۱۳۹٤) و چنگ[1] (۲۰۱۲) هم‌خوانی دارد. در تبیین این ارتباط باید گفت که همان‌طوری که به نوعی گفته شد فرآیند گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با جهانی شدن شتابان از طریق بازسازی فضا و زمان، نفوذپذیر ساختن مرزها و گسترش چشم‌گیر فضای اجتماعی، منابع و شرایط لازم برای هویت‌سازی و معنایابی سنتی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر را تا حدودی بسیار زیادی از بین برده و در نتیجه نوعی بحران هویت و معنا در جوانان روستایی شهرستان مشگین شهر پدید آمده و بازسازی هویت گریزناپذیر می‌شود و بی‌گمان فرآیند گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، روابط اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین شهر را از قید مکان و محل رها کرده و در فضا و زمان بسیار پهناوری گسترش می‌دهد؛ ولی این تحول به معنای پایان زندگی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر در چارچوب محل‌های واقعی نیست؛ بلکه ویژگی‌های این محل‌ها را دگرگون می‌کند. بنابراین، نمی‌توان گفت فرآیند جهانی شدن و گسترش فن‌آوری اطاعات و ارتباطات به واسطهٔ نیروهای اجتماعی انتزاعی و دوردست که زندگی جوانان روستایی شهرستان مشگین شهر را بیش از بیش شکل داده و آسایش و آرامش وجودی ناشی از تجربهٔ محلی را نابود می‌کند. در این ارتباط به باور تیملینسون[2] (۲۰۰۰)، جوانان روستایی هنوز هم می‌توانند در چارچوب بسترهای محلی زندگی خود نوعی احساس آشنایی و نزدیکی آرامش بخش داشته باشند؛ ولی این احساس به هیچ روی از «خاصیت‌های مکان محلی شده» ناشی نمی‌شود. در کل، گسترش و توسعهٔ فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به صورت فرآیندی مرکب از فرصت‌ها و تهدیدها برای جوانان روستایی امروز مطرح شده است. امروزه بسط و شیوع فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر زندگی محلی تأثیر می‌گذارد؛ اما برای درک اهمیت و چگونگی آن باید از چارچوب دست‌آوردهای فناوری پیام‌رسانی و حمل و نقل فراتر رفته و به وجوه دیگر ارتباطات، نظیر «هم‌جواری» توجه کرد. «همجواری» نتیجهٔ شبکه‌ای شدن مناسبات اجتماعی در پهنه‌های گستردهٔ زمانی و مکانی است که موجب می‌شود رویدادها و حوادث دوردست در تجربه‌های محلی، رسوخ و آن‌ها را دگرگون کند.

---

1. Cheng
2. Tomlinson

در خاتمه، با استعانت از یافته‌های تحقیق یادآوری این نکته در خور تعمق است کـه بایـد گام‌هایی در راستای تقویت فرهنگ محلی و توانمندسازی اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر و ارتقای ظرفیت‌های شناختی آنان و به کارگیری ذخایر دانایی حـوزهٔ فرهنـگ در ترویج و پاسداشت عناصر مثبت فرهنگ جوامع روستایی و به‌ویـژه جوانـان روسـتایی منطقـه مورد مطالعه برداشته شود تا از بحران هویت و معنا ممانعت به عمل آمده و بازسـازی هویـت امکان‌پذیر شود. شایسته است سنت‌های مـذهبی و آداب رسـوم جوانـان روسـتایی شهرسـتان مشگین‌شهر پاس داشته شود و اطلاع‌رسانی کافی و شافی در درونی کردن این سنت‌ها در نسل جوان این شهرستان صورت گیرد و به قول تاملینسـون[1] (۱۳۸۱)، «بایـد وجـود یـک مقاومـت محلی‌ساز دیالکتیکی در مقابل عنصر جهانی‌ساز سرمایه‌داری با به کارگیری ابزار نوین ارتباطی و اطلاعاتی به رسمیت شناخته شود». توصیه می‌شود گام‌هایی در راستای افـزون کـردن منـابع هویت در بین جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر برداشته شود و از آن جـایی کـه امـروزه جوانان روستایی به بازار بسیار غنی منابع و مصالح هویت دسترسی دارند و به آسانی می‌توانند نیازهای هویتی خود را از آن تأمین کنند و گذشته از این‌ها، نه تنها مانع و محدودیتی عمده در دسترسی آنان به منابع پرشمار و گوناگون هویت وجود ندارد؛ بلکه امکان بهره‌بـرداری فعالانـه از این منابع هم فراهم است. بنابراین، جوانان روستایی می‌توانند بر پایهٔ علایق و جایگاه خـود، ترکیب‌های مختلفی از منابع هویت‌ساز ایجاد کنند، یـا اینکـه منـابع موجـود و در دسـترس را مطابق میل و سلیقهٔ خود بومی و محلی کنند و بر متولیـان فرهنگـی اسـت کـه بسـتر را بـرای تحقق این مهم در بین جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر فراهم سازند. مطلوب اسـت کـه طوری بسترسازی شود تا از برخی کارکردهای مثبت گسترش فن‌آوری اطلاعـات و ارتباطـات هم چون افزایش اطلاعات، مبادلات فرهنگی در جهت ارزش‌های قابل قبول جوانـان روسـتایی شهرستان مشگین‌شهر بهرهٔ لازم برده شده و به دنبال آن ظرفیت‌های نظام فرهنگی افزایش یافته و در نهایت هویت محلی جوانان روستایی این شهرستان تقویت شـود. در غیـر ایـن صـورت، جهانی شدن موجب رکود فرهنگی و گسستگی هویت جوانان روستایی در منطقهٔ مورد مطالعه خواهد شد به این دلیل که با افزایش رشد فن‌آوری و ارتباطات جهانی این امکان مـی‌رود کـه

1. Tomlinson

در صورت غفلت دولتمردان و عدم مواجه صحیح با پدیدهٔ جهانی شدن فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی به دلیل عدم بازاندیشی اساسی‌تر در سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی خود هویت‌های محلی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر به سستی گراییده و به خلق بحران‌هایی دامن زند و از آن جایی که گسترش و رشد فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی به کاهش هویت ملی، خانوادگی، مذهبی و جنسیتی جوانان روستایی منطقهٔ مورد مطالعه منجر می‌شود، توصیه می‌شود با سازوکارهای درخور فرهنگی -علمی به تقویت این هویت‌ها پرداخته شود. افزون بر این، باید تدابیری اندیشیده شود که جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر در عین آنکه هویت خود را می‌سازند و از تعلق به دنیایی بزرگ‌تر و نیز وجود بسیاری فرهنگ‌های دیگر آگاه هستند؛ ولی به دام نسبی‌گرایی محض نیفتند. به قول تاجیک (۱۳۷۹)، آنان که «با کوله باری از دانش و قدرت گام در راه شناخت «چیستی» و «کیستی» خود نهاده‌اند» می‌توانند از لحاظ قومی و فرهنگی هم در جهان زندگی‌کنند و هم در محل». به بیان دیگر آن‌ها می‌توانند فراتر از گسترهٔ محلی، دربارهٔ پیامدهای فراگیر و طولانی‌مدت کنش‌ها بیندیشند، منافع جهانی مشترک را بشناسند و در یک گفت‌وگوی آگاهانه با دیگران، که مواضعی متفاوت دارند، بر سرنحوهٔ پیشبرد این منافع مشترک شرکت کنند. این‌گونه هویت‌های سیال، پیچیده و چندگانه گرچه آرامش و امنیت موجود در جوامع سنتی را تأمین می‌کنند؛ هزینه‌ای معقول بابت گسترش آگاهی اخلاقی و فرصت‌های گزینش هستند. پس فرآیند گسترش فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی با تشدید جهانی شدن با آنکه آسودگی منفعل و مقید جامعهٔ مقیم جامعه سنتی را از بین برده، هویت‌سازی را به عملی خودمحور تبدیل می‌کند، امکان انسان بودن و درعین حال خاص بودن را آشکار کرده و همچنین بی‌مرزی فرهنگ، تفاوت و گوناگونی را نشان می‌دهد. بی‌گمان با چنین بستر، شرایط و امکانات می‌توان جهانی اندیشید و محلی زندگی کرد. پیشنهاد آخر این است در پژوهش‌های بعدی در خصوص اثرات فن‌آوری های اطلاعات و ارتباطات بر هویت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان مشگین‌شهر از روش‌های کیفی و در صورت امکان از روش‌های تلفیقی استفاده گردد.

کتاب‌نامه

۱. پیری، ر؛ نعمتی، ف؛ صیدی، م. (۱۳۸۹). نگرش و گرایش مردم ایلام به کارکرد برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای. *نخستین کنگرهٔ ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید*.۱۳ اردیبهشت. تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، صص. ۱۵۲– ۱۰۳.

۲. تاجیک، م. (۱۳۸۲). روشنفکر ایرانی و معمای هویت ملی. *مطالعات ملی*،(۵)، ۱۷٦–۱۵۹.

۳. جنکینز، ر. (۱۳۸۱)، هویت اجتماعی. (ترجمه، ت. یاراحمدی). تهران: نشر و پژوهش شیرازه.

٤. جونز، ا. (۱۳۹۱). *نظریه پردازان بزرگ جهانی شدن*. (ترجمه، م. کرباسیان و ه. هاودیس یانس). تهران: نشر چشمه.

۵. حسین زاده، ع. ح؛ شجراوی، م.(۱۳۹۲). بررسی تأثیر میزان و نوع استفاده از ماهواره بر هویت اجتماعی، ملی و دینی جوانان. *فصل‌نامهٔ دانش انتظامی استان خوزستان*، ۵، ۳۲– ۱۳.

٦. حیدری ساربان، و. (۱۳۹۲). بررسی رابطهٔ گردشگری با هویت اجتماعی جوانان روستایی شهرستان اردبیل، مطالعهٔ موردی: دهستان سردابه. *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۵ (۱۹)، ۱۵۲– ۱۳۰.

۷. حیدری ساربان، و. (۱۳۹٤). نقش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در توسعهٔ اجتماعی مناطق روستایی (مطالعهٔ موردی: شهرستان مشگین شهر). *فصل‌نامهٔ مطالعات توسعهٔ اجتماعی- فرهنگی*، ٤(۲)، ۱۰۱–۸۵.

۸. رابرتسون، ی. (۱۳۷۲). *درآمدی بر جامعه*. (ترجمه، ح . بهروان). مشهد: آستان قدس رضوی.

۹. رفعت جاه، م؛ شکوری، ع. (۱۳۸۸). اینترنت و هویت اجتماعی. *مجلهٔ جهانی رسانه*، (۵)، ٦۵–۵۵.

۱۰. سوزانی، ف؛ کلانتری، خ؛ اسدی، ع. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر استفادهٔ روستاییان از خدمات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات (مطالعهٔ موردی: روستاییان بخش مرکزی شهرستان نجف آباد). *فصل‌نامهٔ پژوهش‌های روستایی*، (۳)۲، ٤۹–۲۱.

۱۱. کاستلز، م. (۱۳۸۲). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جهان و فرهنگ (قدرت هویت)*. جلد دوم. (ترجمه، ح. چاووشیان). تهران: طرح نو.

۱۲. گل محمدی، ا. (۱۳۹۳). *جهانی شدن فرهنگ، هویت*. تهران: انتشارات نشر نی.

۱۳. گیدنز، آ. (۱۳۸٤). چشم*اندازهای جهانی*. (ترجمه، م. ر، جلایی‌پور). تهران: انتشارات طرح نو.

۱٤. محسنی، ع؛ جوانمردی، ع. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی-فرهنگی (مورد مطالعه: دانش آموزان شهرستان جوانمرد). *فصل‌نامهٔ تحقیقات سیاسی و بین المللی*، (۱)۹، ۹۱-۸۳.

۱٥. محمدبخش، ب؛ حبی، ا؛ قریشی، ف. (۱۳۹۰). جهانی شدن و هویت ملی دانشجویان دانشگاه تبریز. *فصل‌نامهٔ رفاه اجتماعی*، (٤۳)۱۱، ۳٤-۷ .

۱٦. مصطفوی، ش. ا. (۱۳۸۲). *مبانی فلسفی جهانی شدن*. رسالهٔ دکتری چاپ‌نشدهٔ فلسفه. دانشگاه آزاد اسلامی، تهران. ایران.

۱۷. مقدس، ع. ا؛ و خواجه نوری، ب. (۱۳۸٤). جهانی شدن و تغییر هویت اجتماعی زنان (بررسی موردی دو شهر شیراز و استهبان). *مطالعات زنان*، (۷)، ۳۲-٥.

۱۸. مولایی هشتجین، ن؛ مرادی، و؛ محمدی، م. (۱۳۹۱). نقش فن آوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در توسعهٔ پایدار روستایی، شهرستان مشگین شهر. *فصل‌نامهٔ پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، (٤)٤، ۱٦۸-۱٤۷.

۱۹. هابرماس، ی. (۱۳۸۹). *جهانی‌شدن و آیندهٔ دموکراسی: منظومهٔ پساملی*. (ترجمه، ک. پولادی). تهران: نشر مرکز.

۲۰. وودز، م. (۱۹۹۰). جغرافیای روستایی؛ فرایندها، واکنش‌ها و تجربه‌های بازساخت روستایی. (ترجمه، م. ر. رضوانی و ف. صامت). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

21. Alberto, C. (2013). *The secret adventures of order: Globalization, education and transformative social justice learning.* New York: Routledge.
22. Alston, M. (2007). Globalization, rural restructuring and health service delivery in Australia: Policy failure and the role of social work? *Health and Social Care in the Community*, *15*(3), 195-202.
23. Amin, S. (1996). The challenge of globalization. *Review of International Political Economy*, *3*(2), 216-219.
24. Bauman, Z. (2000). From pilgrim to tourist or a short history of identity. In S. Hall & P. Du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 1-17). London: Sage Publications.
25. Berman, S. L., You, Y., Schwartz, S., Teo, G., & Mochizuki, K. (2014), Identity exploration, commitment, and distress: A cross national investigation in China, Taiwan, Japan, and the United States. *Child Youth Care Forum, 40*(8), 65-75.
26. Berry, J. W. (2008). ICT and acculturation. *International Journal of Intercultural Relations*, *32*(8), 328-336.

27. Bhat, M. A., & Rather, T. A. (2012). Socio-economic factors and mental health of young people in India and China: An elusive link with globalization. *Asian Social Work and Policy Review, 6*(11), 1-22.
28. Castells, M. (1996). *The rise of network the society.* Oxford: Blackwell Publishing.
29. Cheng, M., Briones, E., Caycedo, C., & Berman, S. (2012, May). *ICT and identity among Chinese, Colombian, and American college students.* Poster session presented at the 12th biennial meeting of the Society for Research on Adolescence (SRA), Chicago, IL.
30. Coposescu, S. (2012). Defining identity in the context of globalization. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, 2*(51), 112-123.
31. Cupples, J. (2013). Rethinking electoral geography: Spaces and practices of democracy in Nicaragua. *Transactions of the Institute of British Geographers, 34*(1), 110-124.
32. Deng, N. (2010). On the national literature’s tactics in the globalization’s language environment. *Journal of Human Institute of Humanities, Science and Technology, 1*(5), 39-41.
33. Dicken, P. (2011). *Global shift mapping the changing contours of the world economy* (5th ed.). London: SAGE Publications Ltd.
34. Dunn, R.G. (1998). *Identity crises, a social critique of post modernity, Minneapolis.* London: University of Minnesota Press.
35. Edensor, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*. Oxford: Berg.
36. Friedman, T. L. (2000). *The Lexus and the olive tree.* New York: Farrar.
37. Giddens, A. (1991). *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press
38. Held, D. (2000). *Global transformation*. London/New York: Open University Rutledge Press.
39. Howes, D. (2000). *Cross-cultural consumption: Global markets, local realities*. London: Rutledge.
40. Huntingtion, S. (1992). The clash of civilization. *Foreign Affairs, 32*(3), 22-79.
41. Jensen, L. A., Arnett, J. J., & McKenzie, J. (2011). ICT and cultural identity. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V. L. Vignoles (Eds.), *Handbook of identity theory and research* (pp. 285-301). New York, NY: Springer.
42. Kroger Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J. E. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: A meta-analysis. *Journal of Adolescence, 33*(5), 683-698
43. Legrain, P. (2002). *Open world: The truth about globalization, economies.* New York: Diane Publishing Company.
44. Levitt, T. (1983). The globalization of markets. *Harvard Business Review, 61*(3), 92-102.
45. Livesey, C. (2008). Culture and identity: Sociological pathways. Journal of Sociology. http://www.sociology.org.uk/pathway2.htm

46. Marsden, T. (1999). Rural futures: The consumption countryside and its regulation, *European Society for Rural Sociology*, *4*(39), 1-50.
47. Pieterse, J. (2005). *Globalization and culture: Global mélange*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
48. Rafatjah, M., & Shakori, A. (2010). Internet and social identity. *Global Media Journal*, *5*(1), 55-65.
49. Robertson, R. (1998). *Globalization and ICT: Social theory and global culture.* London: Sage Publications.
50. Sasaki, M. (2004). Globalization and national identity in Japan. *International Journal of Japanese Sociology*, *13*(8), 69-87.
51. Schaeffer, R. K. (2003). *Understanding globalization: The social consequences of political, economic, and environmental change*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
52. Scholte, J. (2005). *Globalisation: A critical introduction*. Basingstoke / New York, NY: Sage Publication
53. Smith, C. (2009). A developmental achievement and behavior in African American children. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 15*(2), 145-157.
54. Smith, P. (2010, March). *Globalization, citizenship and technology: The MAI meets the Internet*. Paper presented at the 41st annual convention of the international studies association Los Angeles, USA.
55. Souday, G., & Kunda, G. (2005). The Local selves of global workers: The social construction of national identity in the face of organizational globalization, in “organization studies”. *American Journal of industrial and Business Management*, *21*(6), 1073-1096.
56. Tomlinson, J. (2000). *Globalization and culture.* Chicago, IL: University of Chicago Press.
57. Veltmeyer, H. (2010). Development and globalization as imperialism. *Canadian Journal of Development Studies, 26*(1), 89-106.
58. Verstappen, H. T. (2011). Geography, sustainability and the concept of globalization. *Investigations Geograficas, Boletin del Instituto de Geografia, UNAM, Num*, *5*(70), 106-113.
59. Woods, M. (1990). *Rural geography, process, reactions, and the experience of rural reconstruction* (M. R. Rezvani & F. Samet, Trans.). Tehran: Tehran University Press.